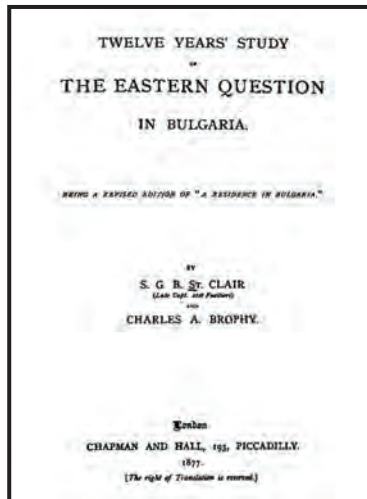

Els Vampirs a Bulgària segons Saint Clair i Brophy (1869)

Quan Stanislas Graham Bower Saint Clair i Charles A. Brophy van escriure el seu llibre *A residence in Bulgaria*¹, aquest país era un perfecte desconegut per a la major part d'europaus de l'època i duia gairebé cinc segles sota la dominació otomana. Aquesta ignorància és la que justificava, a parer dels autors, el seu intent de descriure una regió que, «tot i que [a] cinc o sis dies lluny d'Anglaterra, és gairebé tan poc coneguda com l'interior d'Àfrica» [Saint Clair; Brophy 1869].

Stanislas Graham Bower Saint Clair, capità del vint-i-unè de fusellers, que es presenta a si mateix com un bon coneixedor dels països eslaus i de les seves llengües [Saint Clair; Brophy 1869], entrà en contacte a París el 1866 amb Charles A. Brophy, també amb experiència militar i amb bon domini de la llengua turca [Saint Clair; Brophy 1869]. Saint Clair havia estat dos anys entre els «Cristians de l'Est» – una forma que s'utilitzava a l'època per referir-se als búlgars. Segons narra en el pròleg de la segona edició del llibre², exposà a Brophy el que havia vist en aquella regió i aquest últim decidí acompanyar-lo en el seu retorn a Bulgària aquell hivern. Després d'un curt període d'aclimatació per a Brophy, passaren a escriure el llibre en el qual intervertiren només sis setmanes a cavall entre 1866-1867 [Saint Clair; Brophy 1877: v-vi].

La perspectiva política dels autors és força esbiaixada, mostrant-se clarament a favor dels turcs i en contra dels búlgars, però el volum té interès des de la perspectiva del folklore. Bulgària estava sota control otomà des de finals del segle XIV, produint-se l'abril de 1876 una sublevació durament reprimida per les autoritats turques, però que indirectament va donar lloc a què part del país aconseguís autonomia l'any 1878, mentre que la unificació i independència no es va assolir fins el 1908.

El que Saint Clair i Brophy ens esmenten sobre els vampirs resulta breu, però intens, basat en un contacte força directe, amb qualificatius prou clars de l'opinió que els mereixen els búlgars. En concret, el tema es tracta al capítol tres, el primer dedicat a les supersticions. A més hi ha inserida una nota al final del capítol quart, on es continua ampliant aquesta matèria.

Cal assenyalar que els autors anoten en el pròleg que han utilitzat pseudònims quan ho han estimat escaient.

«La més curiosa superstició de Bulgària és la dels vampirs^a, una tradició que és comuna a tots els països d'origen eslau, però que ara només troba en la seva abominació original en aquetes províncies. A Dalmàcia i Albània, des d'on aquesta creença va ser importada per primera vegada a Europa, i que van ser per tant, encara que erròniament, considerats com els països mare, el vampir ha estat desfigurat pels adornaments poètics i s'ha convertit en un mer ser teatralitzat – abillat de l'oripell de la fantasia moderna. El jove dàlmata que, després de confessar-se i rebre la Santa Comunió com a preparació per a la mort, enfonsa un punyal consagrat al cor del vampir adormit en el seu sepulcre; i, el vampir el seu torn de sobrenatural bellesa, que xucla la sang vital de les dorments donzelles, mai no ha estat imaginat pel poble, sinó fabricat, o almenys vestit, per novel·listes de l'escola sensacionalista.

Quan la poesia artificiosa, nascuda de les cendres d'un poble la nacionalitat de la qual s'ha extingit i la seva civilització ha recollit la seva collita, substitueix la dura, severa i fins tot terrible poesia que és el fruit d'un gens cultivat coratge; o, la por d'una jove i vigorosa humanitat,

^a Els búlgars de soca-rel anomenen aquest ésser pel seu veritable nom eslau d'*Upior*, el mestissos (o búlgars de raça mixta) per *Obour*, que és turc, a Dalmàcia és coneguda com *Wrikodlaki*, que sembla ser més que una corrupció del grec modern.

la tradició llegendària es torna feble, dubtosa i teatral. Així, com en una balada antiga, es reconeix una falsificació per la suavitat del seu ritme i la subtilesa de les seves rimes; de manera que, quan les supersticions d'un poble inculte i de salvatge naturalesa es distingeixen per trets de religió o de sentiment, es pot rastrejar la mà de desfiguració de l'Església o del poeta.

A Dalmàcia el vampir ja no és més que una ombra, en què ningú no creu, o el millor dels casos en allò que les persones pretenen creure; igual que un voluntari escocés de Londres l'assegurarà la seva ferma fe en el Kelpie i el Brounie de Sir Walter Scott, o tractarà de convèncer-lo que vesteix un kilt per elecció i no per l'efecte. Entre el vampir convencional i el veritable horror de la superstició eslava hi ha tanta diferència com entre el cap de les Terres altes escoceses que allunya a puntades la bola de neu de sota del cap del seu fill, retraient-li amb efeminament anglès la necessitat del luxe d'un coixí, i l'enfaldillat esportista cockney que abat cérvols domesticats en un tancat.

A Polònia, el clergat catòlic ha disposat d'aquesta superstició, com un mitjà de fer la guerra contra el gran enemic de l'Església; i, allí, el vampir només és un cadàver posseït per l'esperit del mal i no pas el veritable vampir dels eslaus. A Bulgària, trobem l'ésser en la seva forma original i repugnant, que ja no és un cos mort posseït per un dimoni, sinó un ànima en rebel·lió contra el principi inevitable de la mort corporal. El punyal de Dalmàcia, beneït a l'altar, no pot fer res aquí, i el seu substitut és un *llatch* (literalment, medicina), administrat per la bruixa o una altra dona sàvia, que detecta un vampir pel forat en la làpida o en el terra de la llar que el cobreix i l'omple amb excrements humans (el seu menjar favorit) barrejats amb herbes verinoses.

Ara anem a donar la superstició búlgara no adulterada, indicant primer que hem d'estar ben familiaritzat amb ella, atès que un servent nostre és fill d'un conegut vampir i està fent penitència durant la present Quaresma sense fumar, ni beure vi o licors, per tal d'expiar els pecats del seu pare i per prevenir-se d'heredar-ne la predisposició.

Quan mor un home que té sang de vampir en les seves venes – car aquesta condició no és només epidèmica i endèmica, sinó hereditària— o que d'una altra manera té predisposició a convertir-se en un vampir^b,

^b Com quan un home és sufocat per un d'aquest éssers.

nou dies després del seu enterrament retorna a la superfície en una forma immaterial. La presència del vampir en aquesta primera condició es pot fàcilment discernir en la foscor per una successió d'espurnes com les que fa el pedrenyal i acer; amb llum, per una ombra projectada sobre una paret i que varia en la densitat segons l'edat dels vampirs en la seva vida. En aquesta etapa és relativament inofensiu i només capaç de fer les bromes pesades d'un *Kobold* o el gnom alemany, el *phooka* irlandès o el *puck* anglès. Rugeix amb una veu terrible, o es diverteix cridant els habitants d'una alqueria amb els termes més entranyables i després els colpeja omplint-los de blaus.

El pare del nostre servent Teodor era un vampir d'aquesta classe^c. Una nit, va ser capturat per la cintura Kodjo Keraz, el *Pehlivan*, o campió de lluita lliure de Derekuoi³, (perquè els vampirs són capaços d'exercir una considerable força física). L'ésser va cridar: «ara bé, cirerer vell, a veure si em pots llençar». El campió del poble va posar tota la seva força, però el vampir era tan pesat que Kodjo Kerazes va trencar la

^c El pobre Teodor està baixament enamorat de la senyoreta Tuturitza, la jove de la porta del costat, que li correspon plenament el seu afecte, però els seus pares es neguen a sancionar el matrimoni, pel fet del pare vampir.

Des d'aleshores, Teodor s'ha ficat en problemes al sortir corrents amb la germana de Tuturitza, Marynka. Com que la història descriu els costums dels búlgars i la moral del clergat, em veig obligat a explicar-ho. Després de la fugida, la casa de Marynka va ser cremada pels camperols i ella va ser perseguida i empresonada; i, només va ser alliberada, quan, després de parir el seu adúlter fill, ella el va matar perquè, d'haver viscut, s'hauria convertit en un vampir. L'arquebisbe va escoltar tot això, va multar la parella amb 40 lliures i els van obligar a casar-se. El marit de Marynka, un bandit, llavors a la presó, va ser posat en llibertat, de manera que la dona tenia dos marits. Es va acordar però, que ells compartirien la dona – tal va ser la decisió del Tribunal Eclesiàstic–. L'infanticidi no és només una pràctica comuna, sinó ordenada pel clergat en el cas d'il·legitimitat. Les filles del sacerdot de Bana va tenir un «accident» i el nen hauria estat assassinat si no li hagués dit al sacerdot que, si aquest crim era comès, jo el veuria degudament penjat.

seva pròpia mandíbula en el llançament de l'ésser invisible que l'estava esclafant fins a la mort^d.

En el moment que això va passar, fa cinc anys, el nostre poble estava tan infestat de vampirs que els habitants es van veure obligats a reunir-se en dues o tres cases, cremar espelmes durant tota la nit; i, vigilar per torns, per tal d'evitar els assalts dels Obours, que il·luminaven els carrers amb els seus centelleigs; i, dels quals els més emprenedors desplegaven les seves ombres sobre les parets de la sala on els camperols es morien de por, mentre que d'altres udolaven, cridaven i renegaven davant de la porta, entraven en les cases abandonades, escopien sang a la farina, ho posaven tot cap per avall, i ho empastifaven tot amb fems de vaca, fins i tot les imatges dels sants. Feliçment per Derekuoi, la mare de la Vola, una dona feta en temes de bruixeria, va descobrir l'*llatch* que ja hem esmentat abans i va tranquil·litzar els esperits molestos i preocupats. I des de llavors el poble ha estat lliure d'aquestes desagradables visites sobrenaturals.

Quan el vampir búlgar ha acabat l'aprenentatge d'uns quaranta dies en el regne de les ombres^e, s'aixeca de la seva tomba en forma corporal i és capaç de fer-se passar per un ésser humà, vivint honestament i amb naturalitat. Trenta anys abans un estrany va arribar a aquest poble, es va establir i es va casar amb una dona amb qui vivia en correctes

^d Per descomptat, les persones escèptiques podrien explicar aquesta història mitjançant la hipòtesi de l'excés de vi i una caiguda d'un munt de pedres. Afortunadament el nostre poble no té cap d'aquests lliurepensadors; i, el vell Cirerer estarà content de narrar aquesta història, tal i com l'hem explicat aquí, a qualsevol inquisidor de la veritat. Per demostrar que és acurada pot cridar molts testimonis que juraran sobre el fet del trencament de la seva mandíbula. El vell Cirerer és encara viu, i tan gran viciós el 1876 com ho era el 1867.

^e Des del començament d'aquest capítol, hem sabut que el poble de Dervishkuoi, a sis hores d'aquí, ara mateix està fetillat per un vampir. Apareix amb un company que va ser reprimit per mitjà del recurs de costum, però aquest sembla ser a prova del verí i, com en breu haurà completat el seu quarantè dia com a ombra, els habitants del poble estan en terrible alarma perquè no aparegui en carn i ossos.

condicions; però ella tenia una queixa, que el seu marit s'absentava del sostre conjugal cada nit i tota la nit. Molt aviat es va fer notar que (malgrat que els carronyers eren, i són, totalment desconeguts a Bulgària) una gran quantitat de treball carronyaire va ser dut a terme a la nit per un ésser invisible; i, quan una de les branques d'aquesta indústria es va esgotar, els cavalls morts i els bous salvatges que jeien sobre el carrer van ser devorats per les dents invisibles, en perjudici dels gossos del poble. I després la boca misteriosa va buidar la sang de tot el bestiar que estigués d'alguna manera malaltís. Aquests fets i el testimoni de l'esposa, van fer que l'estrany fos sospitós de vampirisme. Se'l va sotmetre a un examen i es va trobar que només tenia una fossa nasal^f i davant d'aquesta evidència irrefutable va ser condemnat a mort. A l'execució d'aquesta sentència, els nostres pobletans no van creure que fos necessari enviar a buscar el sacerdot, per confessar-se ells mateixos, o per agafar dogals o ganivets consagrats, sinó que només van lligar les mans i els peus de l'home, el van portar a un turó una mica fora de Derekuoi, van encendre un gran foc d'arçots espinosos i el van cremar viu^g.

Hi ha un altre mètode per acabar amb un vampir – el seu embotellament. Hi ha certes persones que fan una professió d'això i la seva manera de procedir és la següent: el bruixot, armat amb una imatge d'algun sant, es troba a l'aguait fins que veu el pas del vampir, quan ell el persegueix amb la seva icona, el pobre *Obour* es refugia en un arbre o al sostre d'una casa, però el seu perseguidor el segueix amb el talismà, conduint-lo lluny de tot aixopluc, en la direcció d'una ampolla especialment preparada en la qual es col·loquen alguns dels aliments preferits del vampir. Al no tenir cap més recurs, entra en aquesta presó i, immediatament, es taponava amb un suro, a l'interior del qual hi ha un fragment de la imatge. L'ampolla es tira al foc i el vampir desapareix per sempre. Aquest mètode és curiós, car mostra una visió per part dels búlgars grollerament material de l'ànima, en imaginar-se-la com

^f Una idea totalment eslava: a Polònia, el vampir també se suposa que té una punta afilada a la punta de la llengua, com el fibló d'una abella.

^g Cremar viu és essencialment un mètode búlgar. Quan tenen l'oportunitat de fer-ho, els assassins són generalment cremats.

alguna mena de compost químic, destructible per la calor (com el sulfur d'hidrogen), de la mateixa manera que suposen que les ànimes dels morts tenen apetits, s'alimenten a la manera dels éssers vius «en el lloc on es trobin»^h.

Per acabar la història del vampir búlgar, ens limitarem merament a afirmar que aquí no sembla tenir aquest peculiar apetit per la sang humana el qual se suposa generalment que forma el seu tret distintiu i més terrible; només en requereix quan els seus recursos d'aliments vulgars s'han esgotat» [Saint Clair; Brophy 1877: 29-33].

Més endavant, al final del quart capítol dedicat també a les supersticions, un dels autors torna a fer una referència als vampirs en una nota a peu de pàgina.

«Per descomptat, si la mort ocorre durant la nit, l'enterrament es posposa fins a la matinada, però a causa del pla terriblement precipitat d'enterrar el cos abans que sigui fred, l'enterrament prematur deu ser terriblement comú. Dos casos s'han produït, en la qual estàvem tan segur com podríem estar (no sent els metges) que els homes suposadament morts no estaven més que en un estat de trànsit o letargia. I vam fer tot el que estava en el nostre poder per aturar l'enterrament, però en va. Fa alguns anys un home se les va enginyar per aixecar-se de la seva tomba poc profunda, va tornar a casa, i li va donar a la seva dona una pallissa tremenda per provar la seva identitat i per castigar-la per haver-se donat tanta pressa a desfer-se d'ell. Però uns mesos després

^h Ells són *idjyn* o *tellistim* –supersticions turques. L'*idjyn* és conegut per aquells que han estudiat l'alcorà. El *tellistim* és un esperit creat per l'acte de construir o crear. Així, la tala d'un arbre per convertir-lo en taulons i després en una taula, primer priva l'arbre de la vida i després, quan es fa una taula, li donen una ànima. Tots els edificis –palau o vaixell– tenen una ànima, un *tellistim*, que està en bona o mala disposició segons l'ombra que cau sobre la primera pedra. Un xai és sacrificat per tal que el *tellistim* del nou edifici sigui mansoi. Un búlgar garrepa va sacrificar un nen en lloc d'un xai, va produir un *tellistim* saltimbanqui, que va aixafar tota la casa, que va esdevenir inhabitable. La casa està a la venda a Misivri⁴ en aquest moment.

es va morir de nou i aquest cop la seva vídua desconsolada va prendre precaucions que van impedir-li reaparèixer de nou per molestar-la⁵. Aquesta precaució consisteix a clavar un clau en el cor sota l'axil·la esquerra. A aquest enterrament prematur jo atribueixo l'aparició dels vampirs.

Al poble d' Eneklí el fill d'una dona va morir, o bé es va desmaiar i, per descomptat, va ser enterrat immediatament. Poc després, la mare va anar a la font, que és a prop del fossar: passant per l'indret va sentir gemecs que sortien de la tomba recent del seu fill. Llavors, ella el va desenterrar resultant estar viu, enduent-se'l secretament a casa sa i estalvi. Però algun dels vilatans van veure el nen, el consell es va reunir i el nen va ser condemnat a morir com un vampir. La sentència va ser executada de la següent cruel manera: la mare va ser subjectada per quatre o cinc dones d'edat, amb la finalitat que fos capaç de veure la tortura del seu fill –això és considerat necessari per exorcitzar els vampirs. El nen va morir després d'acord amb el següent procés: una dona va sostenir les mans del petit i un altra els peus i una tercera va passar, a través de l'abdomen, un tros fi i punxegut de fusta. La persona que va estacar el fill, al relatar-me aquest assassinat com un acte de virtut, va dir-me que gairebé no tenia experiència amb els vampirs d'abans –va tardar tot un quart d'hora per acabar amb ell i els seus crits eren d'allò més terribles. La dona que va matar el nen encara és viva i pot ser portada davant els tribunals, si cal. St. Clair.» [Saint Clair; Brophy 1877: 52-53].

Josep Fígols & Jordi Ardanuy

Notes

1 El títol complet de l'obra és *A «residence in Bulgaria», or notes on the resources and administration of Turkey: The condition and character, manners, customs, and language of the Christian and Mussulman populations, with preference to the eastern question.*

2 La segona porta per títol *Twelve years 'study of the Eastern question in Bulgaria: Being a revised edition of «A residence in Bulgaria».* El pròleg porta

data del 12 de desembre de 1876 i, tot i que no va signat, pel redactat és evident que és obra de Saint Clair, així com les modificacions respecte la primera edició.

3 Actualment Konstantinovo (Константиново), a uns 15 km al sud-oest de Varna. Antigament es deia Dere K'oy o Derekiyo. Els autors indiquen que es troba a una distància de 4 hores en carro de Varna, dada que ja és escaient [Saint Clair; Brophy 1877: 140].

4 Misivri era el nom que els trucs van donar a l'actual Nesebar (Несебър).

5 A partir d'aquest punt el text no apareix en l'edició de 1869 que hem consultat.

Referències

Stanislas Graham Bower Saint Clair i Charles A. Brophy (1869). A *«residence in Bulgaria», or notes on the resources and administration of Turkey: The condition and character, manners, customs, and language of the Christian and Mussulman populations, with preference to the eastern question*. London: John Murray. Disponible en línia a <<http://www.promacedonia.org/en/sc>>, consulta 15 d'octubre de 2011.

Stanislas Graham Bower Saint Clair i Charles A. Brophy (1877). *Twelve years Study of the Eastern question in Bulgaria: Being a revised edition of «A residence in Bulgaria»*. London: Chapman & Hall. Disponible en línia a <<http://www.archive.org/details/twelveyearsstud01broppgoog>>, consulta 15 d'octubre de 2011.